

PILSONISKĀS TĒLPAS AIZSARDZĪBA ES

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas visā Eiropas Savienībā saskaras ar dažādām problēmām. *FRA* ziņojumā "Pilsoniskās telpas aizsardzība ES" izklāstīti aģentūras secinājumi par šīm problēmām. Ziņojums tika izdots 2021. gada septembrī. Savukārt šajā kopsavilkumā ir sniegti ziņojumā izklāstītie būtiskākie secinājumi un *FRA* atzinumi.

BŪTISKĀKIE SECINĀJUMI UN *FRA* ATZINUMI

2

Labvēlīgas vides veicināšana un pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalstīšana

3

Labvēlīgas normatīvās vides veicināšana

5

Pieļuve finansējumam un tā izmantošana

6

Pilsoniskās sabiedrības līdzdalības uzlabošana

7

Drošas telpas bez aizskaršanas un uzbrukumiem nodrošināšana

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2022

Atļauts reproducēt, norādot avotu.

Lai varētu izmantot vai reproducēt fotoattēlus vai citus materiālus, uz ko Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūrai nav autortiesību, atļauja jāprasa tieši autortiesību īpašniekam.

Ne Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, ne personas, kas rīkojas aģentūras vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajā publikācijā iekļautā informācija.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2022

Print	ISBN 978-92-9461-847-4	doi:10.2811/543	TK-01-21-424-LV-C
PDF	ISBN 978-92-9461-544-2	doi:10.2811/08436	TK-01-21-424-LV-N

© Fotoattēli:

vāks (no augšas uz leju): © *Jose Jordan/BELGA/AFP, Day Of Victory Stu./Adobe Stock, babaroga/Adobe Stock*

3. lpp.: © *Valmedia/Adobe Stock*

5. lpp.: © *Supertrooper/Adobe Stock*

8. lpp.: © *fizkes/Adobe Stock*

Būtiskākie secinājumi un *FRA* atzinumi

Starptautiskās un reģionālās cilvēktiesību organizācijas, tostarp Apvienoto Nāciju Organizācijas Cilvēktiesību padome, dažādas Eiropas Padomes struktūras, kā arī Eiropas Drošības un sadarbības organizācija (EDSO) / Demokrātisku iestāžu un cilvēktiesību birojs (*ODIHR*) uzsvēr pilsoniskās sabiedrības svarīgo lomu cilvēktiesību un demokrātijas aizsardzībā un veicināšanā.

Eiropas Savienībā pilsoniskajai sabiedrībai ir svarīga loma, lai iedzīvinātu tās vērtības, kas ir kopīgas ES un tās dalībvalstīm un kas noteiktas Līguma par Eiropas Savienību (LES) 2. pantā, sniedzot būtisku ieguldījumu ES politikas īstenošanā cilvēktiesību jomā. Pilsoniskās sabiedrības galvenā loma ir atspoguļota arī ES līgumos. Attiecīgie ES politikas dokumenti, tostarp stratēģijas un rīcības plāni, līdzīgi uzsvēr pilsoniskās sabiedrības nozīmi.

LES 11. panta 2. punktā un Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 15. panta 1. punktā ir norādīts, ka pilsoniskais dialogs un pilsoniskās sabiedrības līdzdalība ir labas pārvaldības instrumenti. Tas attiecas arī uz attiecīgajiem ES politikas dokumentiem, piemēram, uz ES Stratēģiju ES Pamattiesību hartas ("ES Harta") piemērošanas stiprināšanai, uz Eiropas Demokrātijas rīcības plānu un nozaru rīcības plāniem dažādās jomās: rasisma apkarošana, LGBTIK+ līdztiesība, romu iekļaušana, bērnu tiesības, personu ar invaliditāti tiesības, upuru tiesības, sieviešu tiesības vai migrantu integrācija.

Tomēr pilsoniskās sabiedrības organizācijas visā ES saskaras ar dažādām problēmām. Šajā ziņojumā ir sniegti ES Pamattiesību aģentūras (*FRA*) secinājumi par virkni šādu problēmu. Secinājumu pamatā ir pētījumi, ko 2020. gadā veica aģentūras pētniecības tīkls *Franet*, proti, divas atsevišķas tiešsaistē organizētas pilsoniskās sabiedrības organizāciju aptaujas 2020. gadā un dokumentu izpēte.

FRA kopš 2018. gada ziņojuma "**Izaicinājumi, ar ko saskaras pilsoniskā sabiedrība cilvēktiesību jomā ES**" ir pastāvīgi norādījusi uz vairākiem būtiskiem šķēršļiem, ar ko pilsoniskās sabiedrības organizācijām nākas saskarties. Tā ir konstatējusi arī pozitīvas norises, kas veicina labvēlīgu vidi šādām organizācijām.

Normas un praksi, kas ietekmē pilsoniskās sabiedrības darbību, parasti sauc par "pilsoniskās sabiedrības telpu". Saskaņā ar **ANO norādījumiem par pilsoniskās telpas aizsardzību un veicināšanu** "pilsoniskā telpa ir vide, kas ļauj cilvēkiem un grupām, jeb "pilsoniskās telpas dalībniekiem", jēgpilni piedalīties sabiedrības politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē". Tur arī norādīts, ka "[a] dinamiskai pilsoniskajai telpai ir nepieciešama atvērta un droša vide bez iebiedēšanas, aizskaršanas un atriebības gan tiešsaistē, gan bezsaistē. Jebkuriem ierobežojumiem attiecībā uz šādu telpu ir jāatbilst starptautiskajām tiesībām cilvēktiesību jomā."

Šī telpa ietver attiecīgo normatīvo regulējumu, piekļuvi resursiem, līdzdalību politikas un lēmumu pieņemšanā, kā arī drošu vidi. Šīm normām un praksei var būt pozitīva vai negatīva ietekme uz ES tiesību aktu un politisko nostādņu īstenošanu, tostarp attiecībā uz ES Pamattiesību hartas piemērošanu.

FRA ziņojumā "Pilsoniskās telpas aizsardzība ES" izklāstītas attiecīgās juridiskās un politikas izstrādes norises, kas ietekmē to PSO darbību, kuras nodarbojas ar cilvēktiesībām visā Eiropas Savienībā. Tajā ir atspoguļota arī aktuālā daudzsološā prakse. Turklāt turpmāk sniegtajos atzinumos ir izklāstīti veidi, kā veicināt pilsoniskajai sabiedrībai pozitīvāku darba vidi.

Kopumā pētījumā tiek uzsvērts, ka situācija dažādās dalībvalstīs ir ļoti atšķirīga. Tas parāda arī to, ka situācija 2020. gadā kopumā bija sarežģītāka nekā iepriekšējos gados, bieži vien Covid-19 pandēmijas dēļ. Neskatoties uz šo realitāti, pētījums norāda arī uz dažām pozitīvām norisēm.

Labvēlīgas vides veicināšana un pilsoniskās sabiedrības attīstības atbalstīšana

2020. gadā aptuveni viena trešdaļa (33 %) pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) no visas ES, kas piedalījās FRA aptaujā par pilsonisko telpu, norādīja, ka valstī ir "labi" vai "ļoti labi" apstākļi pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas strādā cilvēktiesību jomā. Savukārt vēl viena trešdaļa (31 %) norādīja, ka apstākļi ir "slikti" vai "ļoti slikti". Turklāt vairāk nekā puse aptaujāto valsts vai vietējo organizāciju (57 %) norādīja, ka 2020. gadā situācija "pasliktinājās" vai "ļoti pasliktinājās", salīdzinot ar iepriekšējiem gadiem.

Pozitīvi pasākumi, kas veikti vairākās ES dalībvalstīs, ietver politikas pasākumus, kas palīdz veidot labvēlīgāku vidi pilsoniskās sabiedrības attīstībai un kas stiprina sadarbību starp valsts iestādēm un PSO. Kā piemēru šādiem politikas pasākumiem var minēt tādas infrastruktūras izveidi, kuras mērķis ir nodrošināt telpu dialogam un novirzīt mērķtiecīgu atbalstu pilsoniskajai sabiedrībai, kā arī īpašu apņemību attiecībā uz atvērtu pārvaldību, tostarp saskaņā ar **Atvērtās pārvaldības partnerības** valstu rīcības plāniem.

Dažās ES dalībvalstīs pilsoniskās sabiedrības organizācijas īpaši aktīvi cenšas uzlabot politikas ietvarstruktūru, kurā tās darbojas, tostarp veidojot koalīciju. Valstu cilvēktiesību institūcijas (NHRI) kā cilvēktiesību aizstāves ir apņēmušās atbalstīt pilsoniskās sabiedrības telpu. Tās ir arī apņēmušās veicināt, aizsargāt un atbalstīt pārējos cilvēktiesību aizstāvjus, kā tas atspoguļots **Valstu cilvēktiesību institūciju Eiropas tīkla reģionālajā rīcības plānā** par cilvēktiesību aizstāvjiem, kura pamatā ir **Marrākešas deklarācija**.

Eiropas Padomes **Ministru komitejas leteikums CM/Rec(2018)11 dalībvalstīm par nepieciešamību stiprināt pilsoniskās sabiedrības telpas aizsardzību un veicināšanu Eiropā** atkārtoti apstiprina, ka dalībvalstīm pilsoniskās sabiedrības telpas aizsardzībai un veicināšanai ir jānodrošina "labvēlīga politiskā un sabiedriskā vide" cilvēktiesību aizstāvjiem, tostarp pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Šāda vide ļauj pilsoniskās sabiedrības organizācijām un citiem cilvēktiesību aizstāvjiem brīvi veikt savu darbu.

Dinamiskas un spēcīgas pilsoniskās sabiedrības veicināšana ir arī daļa no ES globālās cilvēktiesību politikas. Eiropas Savienības Padome 2021. gadā atjaunoja atbalstu cilvēktiesību aizstāvjiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām un apņēmas stiprināt šo atbalstu, lai radītu pilsoniskajai sabiedrībai labvēlīgu vidi. **ES pamatnostādnes par cilvēktiesību aizstāvjiem** ir sniegti praktiski ieteikumi, kā uzlabot ES rīcību attiecībā uz atbalstu cilvēktiesību aizstāvjiem.

Eiropas Komisija ir arī atbalstījusi "**PSO mērītāja**" izstrādi, lai novērtētu pilsoniskās sabiedrības vidi Austrumu partnerības valstīs saskaņā ar Eiropas kaimiņattiecību instrumentu. Turklāt Kaimiņattiecību politikas un paplašināšanās sarunu ģenerāldirektorāta norādes, kas tika izstrādātas, apspriežoties ar pilsonisko sabiedrību, ir vērstas uz ES atbalstu pilsoniskajai

sabiedrībai paplašināšanās valstīs, lai veicinātu pilsoniskajai sabiedrībai labvēlīgu vidi, partnerību un dialogu starp pilsonisko sabiedrību un valsts iestādēm, kā arī PSO noturību un kapacitāti.

Labvēlīgas normatīvās vides veicināšana

Labvēlīgai normatīvai videi ir vajadzīgs stingrs tiesiskais regulējums, kas aizsargā un veicina tiesības uz biedrošanās brīvību, miermīlīgu pulcēšanos un vārda brīvību saskaņā ar starptautiskajiem cilvēktiesību likumiem un standartiem. Tas nesen tika vēlreiz uzsvērts 2020. gada septembrī publicētajos **ANO norādījumos par pilsoniskās telpas aizsardzību un veicināšanu**.

Šīs tiesības ir ietvertas arī ES Pamattiesību hartā, kas dalībvalstīm ir saistoša ES tiesību aktu īstenošanas procesā, kā arī tad, ja valsts tiesību aktiem vai praksei (lai gan tie pieņemti autonomi) ir saistība ar ES tiesību aktiem, kas tādējādi ietilpst to darbības jomā.

Lai gan **ANO Deklarācija par cilvēktiesību aizstāvjiem** nav juridiski saistošs instruments, tā satur principus un tiesības, kuru pamatā ir cilvēktiesību standarti, kas ietverti citos juridiski saistošos starptautiskajos dokumentos.

Organizācijas, kas piedalījās *FRA* 2020. gada aptaujā par pilsonisko telpu, ziņoja par problēmām pamattiesību īstenošanā: aptuveni viena trešdaļa (29 %) ziņoja par problēmām attiecībā uz miermīlīgas pulcēšanās brīvību, viena ceturtdaļa (25 %) – par problēmām attiecībā uz vārda brīvību, un gandrīz katra piektā (18 %) – par problēmām attiecībā uz biedrošanās brīvību. Grūtības, par kurām tās ziņoja, galvenokārt bija saistītas ar Covid-19 pasākumiem, piemēram, ārkārtas tiesību akti, ceļošanas ierobežojumi un vīzu aizliegumi, kā arī pulcēšanās un biedrošanās brīvības ierobežojumi.

FRA 1. ATZINUMS

Lai stiprinātu ES Pamattiesību hartas un tiesiskuma piemērošanu, ES iestādēm savas darbības ietvaros būtu regulāri jāuzrauga pilsoniskās sabiedrības telpa, cieši iesaistot pilsoniskās sabiedrības dalībniekus un citus cilvēktiesību aizstāvjus. Šim mērķim varētu pielāgot Austrumu partnerības valstīs izmantoto Eiropas Komisijas “PSO mērītāja” metodiku. Šāds mehānisms būtu jāizstrādā ciešā sadarbībā ar pilsonisko sabiedrību un jāapzina veidi, kā ES iestādes varētu ātri reaģēt gadījumos, kad ir pierādījumi par pilsoniskās telpas ierobežojumiem. Uzraudzības rezultātus kopā ar ieteikumiem un stratēģiskajiem norādījumiem situācijas uzlabošanai varētu iekļaut Eiropas Komisijas gada ziņojumos par ES Pamattiesību hartu, kā arī ziņojumā par tiesiskumu.

ES un tās dalībvalstis tiek mudinātas izmantot Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikumu CM/Rec(2018)11 dalībvalstīm par nepieciešamību stiprināt pilsoniskās sabiedrības telpas aizsardzību un veicināšanu Eiropā un Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) norādes par pilsoniskās telpas aizsardzību un veicināšanu, kur norādīti pasākumi un procesi pilsoniskās telpas aizsardzībai un veicināšanai. Lai gan ES pamatnostādnes par cilvēktiesību aizstāvjiem ir piemērojamas ES ārpolitikai, tās varētu kalpot arī kā iedvesma.

Saskaņā ar Eiropas Padomes Ministru komitejas Ieteikumu CM/Rec(2021)1 dalībvalstīm par efektīvu, plurālistisku un neatkarīgu cilvēktiesību iestāžu attīstību un stiprināšanu dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka *NHRI* ir pietiekami resursi regulārai sadarbībai ar pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem cilvēktiesību jomā un problēmu, kas tos ietekmē, uzraudzībai.

Citas problēmas bija saistītas ar tiesisko vidi, piemēram, saistībā ar tiesību aktiem par pilsonisko dialogu un konsultācijām (25 %), pārredzamības vai lobiju likumiem (20 %), datu aizsardzības likumiem (18 %), izmaiņām tiesību aktos, kas regulē labdarības statusu (14 %), nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas pasākumiem (12 %), izmaiņām nodokļu likumos (11 %), terorisma apkarošanas tiesību aktiem vai politiku (11 %) un tiesību normām par politiskajām kampaņām (10 %).

Mierīgas pulcēšanās brīvību ietekmējoši pasākumi, piemēram, stingrs pulcēšanās aizliegums, sapulču un to organizatoru un dalībnieku uzraudzība, sankcijas un spēka pielietošana protestu organizēšanā, galvenokārt (bet ne tikai) ir saistīti ar Covid-19 pasākumiem. Gandrīz puse respondentu, kas piedalījās FRA Covid-19 aptaujā, uzskatīja,

ka ar Covid-19 saistītie ierobežojumi ir nesamērīgi. Turklāt FRA pētniecības tīkla *Franet* savākie pierādījumi liecina, ka dažās valstīs nesen ieviestajiem likumiem, kas ierobežo pulcēšanos, nav tiešas saistības ar Covid-19 pandēmiju un attiecībā uz šādiem likumiem nebija daudz vai vispār nebija iespēju piedalīties to apspriešanas procesā.

Runājot par vārda brīvību, vairāku dalībvalstu pilsoniskās sabiedrības dalībnieki konstatēja, ka noteikumi, kas paredz kriminālatbildību par runu, tostarp tie noteikumi, kas tiek uzskatīti par nepieciešamiem terorisma apkarošanai, var apdraudēt vārda brīvības tiesību izmantošanu. Dažās dalībvalstīs centieni apkarot naida runu, jo īpaši tiešsaistē, ir radījuši bažas par iespējamu nesamērīgu ietekmi uz vārda brīvību.

FRA savākie pierādījumi liecina arī pat to, ka dažas valdības ir pielikušas pūles, lai veicinātu tiesības uz biedrošanās brīvību. Kā piemēru var minēt birokrātiskā sloga samazināšanu, datu aizsardzības sistēmu uzlabošanu un reģistrācijas sistēmu vienkāršošanu un modernizāciju.

Tomēr gan *Franet* ziņojumi, gan pilsoniskās sabiedrības avoti norāda, ka vairākās dalībvalstīs joprojām ir nopietnas problēmas, piemēram, tiesību akti vai administratīvais slogs saistībā ar PSO likvidāciju un reģistrācijas atcelšanu vai nelabvēlīgi lēmumi par to statusu. Vairākās dalībvalstīs ierosinātie stingrākie noteikumi par PSO izveidi un darbību, lai aizsargātu valsts drošību vai demokrātiskās vērtības, ir izpelnījušies kritiku par to likumību un samērīgumu. Turklāt šķiet, ka nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma finansēšanas apkarošanas noteikumu neparedzēta blakus ietekme turpina ietekmēt PSO darbību.

FRA 2. ATZINUMS

Lai stiprinātu ES Pamattiesību hartas un tiesiskuma piemērošanu, ES iestādēm un dalībvalstīm, rīkojoties ES tiesību aktu darbības jomā, būtu jānodrošina, ka ES un valstu tiesību akti stiprina tiesības uz vārda brīvību, mierīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību. Turklāt tām būtu jānodrošina, lai ES noteikumu transponēšana un piemērošana neradītu nesamērīgus pilsoniskās sabiedrības darbības ierobežojumus.

Eiropas Komisijai būtu jānodrošina apspriešanās ar pilsonisko sabiedrību, gatavojot vai pārskatot tiesību aktus, kas varētu ietekmēt pilsonisko telpu un pilsonisko brīvību. Eiropas Komisija varētu apsvērt iespēju sniegt mērķtiecīgus norādījumus par tās noteikumu piemērošanu, lai novērstu jebkādus netīšus ierobežojumus, pamatojoties uz esošo labo praksi.

Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka tiesību akti, kas varētu ierobežot pilsoniskās sabiedrības darbības telpu, atbilst ES tiesību aktiem un starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem un principiem, piemēram, ANO Deklarācijai par cilvēktiesību aizstāvjiem. Izstrādājot un ieviešot tiesību aktus, kas varētu ietekmēt pilsoniskās sabiedrības organizācijas, dalībvalstīm pārredzami jāapspriežas ar plašu PSO loku.

ES iestādes varētu izpētīt PSO darbības pamatnoteikumu saskaņošanas pievienoto vērtību ES iekšējā tirgū.

Piekluve finansējumam un tā izmantošana

Resursu atrašana un piekluve finansējumam joprojām ir PSO problēma, ko Covid-19 pandēmija saasināja 2020. gadā. Kopumā 60 % respondentu, kas piedalījās FRA aptaujā par pilsonisko telpu 2020. gadā, ziņoja, ka viņiem ir grūtības atrast finansējumu, neskatoties uz vairāku dalībvalstu centieniem uzlabot finansēšanas sistēmas. Ja finansējums ir pieejams, PSO saskaras ar šķēršļiem, lai tam piekļūtu.

Aptaujā par pilsonisko telpu tika minēta virkne izaicinājumu, tostarp konkurence ar citām PSO par ierobežotiem līdzekļiem (49 %), ierobežotas administratīvās spējas pieteikties finansējumam (35 %), pārredzamības un taisnīguma trūkums finansējuma piešķiršanā (30 %) un ierobežojošie atbilstības kritēriji (29 %). PSO arī ziņo par vairākām ar pandēmiju saistītām problēmām, piemēram, valsts līdzekļu novirzīšanu citām prioritātēm, privāto ziedojumu samazināšanos un nespēju organizēt līdzekļu vākšanas pasākumus, kā arī par natūrā veiktā ieguldījuma, piemēram, brīvprātīgā darba, samazināšanos.

Pilsoniskās sabiedrības dalībnieki vairākās dalībvalstīs ziņo par diskriminējošu vai ierobežojošu finansēšanas praksi, kas jo īpaši ietekmē PSO, kas nodarbojas ar dzimumu līdztiesību un lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuāļu (LGBTI) tiesībām, kā arī tās organizācijas, kas strādā ar migrantu kopienām un reliģiskajām minoritātēm; šī prakse var ietekmēt šajās jomās pieņemto ES stratēģiju īstenošanu.

Šķiet, ka interešu aizstāvības organizācijas vairāk saskaras ar izaicinājumiem nekā pakalpojumu sniedzošās PSO. Turklāt pilsoniskās sabiedrības organizācijas vismaz astoņās dalībvalstīs ir nobažījušās par likumiem, kas ievieš jaunus ierobežojumus ārvalstu ziedojumiem un stingrākus noteikumus par ziņošanu attiecībā uz pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kuras gūst labumu no ārvalstu finansējuma; vienā valstī tie ir noveduši pie Eiropas Kopienu Tiesas nolēmuma.

Ir konstatētas arī dažas pozitīvas norises. Vairākas ES dalībvalstis ir uzlabojušas savas vispārējās finansēšanas sistēmas, savukārt citas ir izpētījušas labvēlīgāku nodokļu sistēmu attiecībā uz PSO. Vairākas dalībvalstis ir izveidojušas mērķtiecīgas atbalsta shēmas pilsoniskās sabiedrības organizācijām, lai novērstu Covid-19 pandēmijas sekas. PSO ir atzinīgi novērtējušas jauno **ES programmu "Pilsonība, vienlīdzība, tiesības un vērtības"**, kuras budžets 2021.–2027. gadam ir ievērojami palielināts salīdzinājumā ar iepriekšējo finansējumu. **Norvēģijas grantu programma "Aktīvo iedzīvotāju fonds"**,

kuru pārvalda neatkarīgi fondu operatori, sniedz būtisku atbalstu pilsoniskās sabiedrības organizācijām 13 ES dalībvalstīs.

FRA 3. ATZINUMS

Eiropas Komisijai būtu jāņem vērā pilsoniskās sabiedrības finansējuma vajadzības, pārskatot valstu programmas par dalītās pārvaldības ES fondu, tostarp Eiropas strukturālo un investīciju fondu (ESIF) un Eiropas Savienības atveseļošanas instrumenta *NextGenerationEU*, līdzekļu izmaksu. Tai būtu jāuzrauga līdzekļu izmaksu PSO un jāpiedāvā dalībvalstīm norādījumi un apmācība efektīvākai PSO iesaistīšanai.

Dalībvalstīm būtu jāizmanto pilsoniskās sabiedrības zināšanas, uzraugot ar pamattiesībām saistītos labvēlīgos nosacījumus saskaņā ar Kopīgo noteikumu regulu par ES līdzekļu dalītu pārvaldību, tostarp horizontālos labvēlīgos nosacījumus, kas saistīti ar ES Pamattiesību hartu un Konvenciju par personu ar invaliditāti pamattiesībām, kā arī – attiecīgā gadījumā – tematiski labvēlīgos nosacījumus, kas saistīti ar dzimumu līdztiesību, romu iekļaušanu u. c.

Eiropas Komisijai būtu jāturpina sekot līdzi valstu noteikumiem, kas regulē PSO piekļuvi ārvalstu finansējumam un tā izmantošanu, ņemot vērā attiecīgos ES noteikumus un neseno Eiropas Savienības Tiesas spriedumu, tostarp kapitāla brīvu apriti ES, un piedāvāt dalībvalstīm, iesaistot PSO, telpu informācijas un labas prakses apmaiņai šajā jomā.

ES iestādēm un dalībvalstīm būtu jānodrošina, lai tiesiskā un politiskā vide sekmētu PSO iespēju piekļūt dažādiem resursiem un lai PSO nesaskartos ar nevajadzīgiem šķēršļiem, piekļūstot finansējumam no vietējiem vai ārvalstu avotiem, tostarp izmantojot tehnoloģijas. Piedāvātajam finansiālajam atbalstam būtu jāaptver viss pilsoniskās sabiedrības darbību klāsts, tostarp interešu aizstāvība, kopienas iesaistīšana un pilsoniskās sabiedrības attīstība. Papildus finansējumam, kas tiek iegūts no projektiem, infrastruktūras pamatfinansējums un daudzgadu finansēšanas cikli stiprinātu pilsoniskās sabiedrības sektoru un nodrošinātu darba ilgtspējīgumu pilsoniskās sabiedrības cilvēktiesību jomā.

Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs un Venēcijas komisijas norādījumi par biedrošanās brīvību norāda, ka "spēja meklēt, nodrošināt un izmantot resursus ir būtiska jebkuras apvienības pastāvēšanai un darbībai". Piekļuve finansējumam un tā izmantošana nodrošina apvienībām līdzekļus, lai tās varētu darboties un pildīt savus uzdevumus, tāpēc tie ir apvienības brīvības neatņemama sastāvdaļa.

Pilsoniskās sabiedrības līdzdalības uzlabošana

Saskaņā ar *FRA* pētījumiem, kā arī pilsoniskās sabiedrības ziņojumiem, neskatoties uz dažu dalībvalstu centieniem uzlabot apspriešanos ar pilsonisko sabiedrību, PSO piekļuves kanāli un līdzdalība lēmumu pieņemšanā kopumā joprojām ir nevienmērīga, un bieži vien netiek sniegts pienācīgs atbalsts, lai piekļūtu attiecīgajai informācijai, skaidriem standartiem vai norādījumiem.

FRA aptauja par pilsonisko telpu konsekventi liecina, ka pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir nobažījušās par piekļuvi lēmumu pieņemšanas procesiem un līdzdalību tajos. *FRA* 2020. gada aptauja par pilsonisko telpu liecina, ka šīs bažas jo īpaši attiecas uz atbilstošas informācijas trūkumu par līdzdalības un apspriešanas procesiem (46 %), uzticības trūkumu starp pilsonisko sabiedrību un valsts iestādēm (35 %), kā arī atgriezeniskās saites trūkumu par to, kas notika ar sniegto ieguldījumu, un dažādiem šķēršļiem, tostarp diskriminējošiem, attiecībā uz piekļuvi lēmumu pieņemšanas procesiem un līdzdalību tajos (24 %).

Vairumā dalībvalstu esošās problēmas saasināja plaši izplatītās paātrinātās un ārkārtas likumdošanas procedūras pandēmijas laikā. PSO arī apgalvo, ka bieži vien minoritātes un neaizsargātās grupas nav pietiekami pārstāvētas apspriešanas procesā.

FRA pētījumos ir konstatēti centieni uzlabot apspriešanas procesu, piemēram, iepriekš slēgtu procesu atvēršana apspriešanai, un zināms progress infrastruktūras izveidē, lai atvieglotu PSO sadarbību ar valsts iestādēm un to līdzdalību politikas un stratēģiju izstrādē. ES rīcība šajā ziņā var kalpot kā katalizators, jo daudzas ES stratēģijas pieprasa valstīm pieņemt rīcības plānus. Šim nolūkam PSO iesaistīšana tiek uzskatīta par labu praksi.

Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība politikas un lēmumu pieņemšanas procesos ir demokrātijas rādītājs un veicina tiesību aktu un politisko nostādņu kvalitātes un efektivitātes paaugstināšanu. Līguma par Eiropas Savienību (LES) 11. pantā pilsoniskais dialogs ir definēts kā būtiska

līdzdalības demokrātijas sastāvdaļa, un tajā ir noteikta prasība ES iestādēm “dot pilsoņiem un apvienībām, kas tos pārstāv, iespēju izteikt savus viedokļus visās Savienības darbības jomās un publiski apmainīties ar tiem” un “uzturēt atklātu, pārredzamu un pastāvīgu dialogu ar minētajām pārstāvībām un pilsonisko sabiedrību”. Konference par Eiropas nākotni un Eiropas Demokrātijas rīcības plāns potenciāli var piedāvāt veidus, kā veicināt dalību ES.

Drošas telpas bez aizskaršanas un uzbrukumiem nodrošināšana

Starptautiskās cilvēktiesības garantē cilvēkiem tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību, tiesības piedalīties sabiedriskajās lietās un būt brīviem no jebkādas nepamatotas iejaukšanās vārda brīvības, pulcēšanās un biedrošanās tiesību izmantošanā. Visas ES dalībvalstis ir pieņēmušas ilgtspējīgas attīstības mērķus attiecībā uz cilvēktiesību aizstāvjiem.

Tomēr *FRA* un citu organizāciju pierādījumi liecina, ka ES joprojām pastāv draudi un uzbrukumi pilsoniskās sabiedrības organizācijām un cilvēktiesību aizstāvjiem, kā arī žurnālistiem, emuāru autoriem un trauksmes cēlējiem. Kā piemērus šādiem draudiem var minēt biežus draudus un aizskaršanu tiešsaistē un bezsaistē (40 % respondentu, kas piedalījās *FRA* 2020. gada aptaujā par pilsonisko telpu, ziņo par uzbrukumiem tiešsaistē, savukārt 26 % ziņo par uzbrukumiem bezsaistē), telpu un īpašuma vandālismu (8 %), kā arī fiziskus uzbrukumus (4 %). Turklāt ir augsti rādītāji par nepietiekamu ziņošanu (mazāk nekā katrs trešais ziņo par šādiem uzbrukumiem), un PSO pauž neapmierinātību par to, kā iestādes risina incidentus.

Vairākās dalībvalstīs PSO sūdzas par naidīgu gaisotni pret pilsoniskās sabiedrības organizācijām un cilvēktiesību aizstāvjiem; vairāk nekā viena trešdaļa PSO ziņo par plašsaziņas līdzekļu vai valsts struktūru veiktajām apmelojumu kampaņām. Turpretim citās dalībvalstīs valdība, politiķi un augsta līmeņa amatpersonas ir uzsvērušas cilvēktiesību aizstāvju un citu pilsoniskās sabiedrības dalībnieku būtisko lomu tiesību veicināšanā un pārskatatbildības nodrošināšanā, tostarp jo īpaši Covid-19 pandēmijas laikā.

FRA 4. ATZINUMS

Lai īstenotu LES 11. pantu, ES varētu apsvērt tādas ES politikas ietvarstruktūras izveidi, kas nodrošinātu atklātu, pārredzamu un regulāru dialogu starp ES iestādēm un pilsonisko sabiedrību ES, valstu un vietējā līmenī. Šādā ietvarstruktūrā būtu jāietver atbilstoši līdzekļi, kas ļautu pilsoņiem un pārstāvju apvienībām publiski paust viedokli visās Savienības darbības jomās.

Šādi līdzekļi varētu ietvert finansējumu attiecīgiem procesiem, amatpersonu apmācību un regulāru pilsoniskās sabiedrības apspriešanas procesa un viedokļu apmaiņas organizēšanu, tostarp ar Eiropas Komisijas un Eiropas Parlamenta pārstāvniecību starpniecību dalībvalstīs. Ietvarstruktūrai būtu jāveicina pilsoniskās sabiedrības dalība apspriešanas procesā visā ES tiesību aktu un politisko nostādņu izstrādes un ieviešanas ciklā. Šajā sakarā uzsvars būtu jāliek uz piekļūvi informācijai un tādu PSO līdzdalību, kas pārstāv neaizsargātas un nepietiekami pārstāvētas grupas.

Norādījumi šādas ietvarstruktūras izstrādei ir doti Eiropas Padomes Norādēs pilsoniskajai līdzdalībai politisko lēmumu pieņemšanā. Pārbaugot jaunākos ar pamattiesībām saistītos ES rīcības plānus, stratēģijas un citas politisko nostādņu ietvarstruktūras, tostarp ES Pamattiesību hartas īstenošanu, kā arī tos dokumentus, kas attiecas uz tādām jomām kā rasisma apkarošana, LGBTIK+ vienlīdzība, romu iekļaušana, bērnu tiesības, personu ar invaliditāti tiesības, upuru tiesības, dzimumu līdztiesība un migrantu integrācija, dalībvalstis būtu jābudina integrēt šo apspriešanas procesu rezultātus, kā arī turpmākos Konferences par Eiropas nākotni un Eiropas Demokrātijas rīcības plāna rezultātus.

FRA 5. ATZINUMS

Eiropas Komisijai būtu jāiekļauj atsauce uz uzbrukumiem cilvēktiesību aizstāvjiem savos ziņojumos, kas tiek sniegti saskaņā ar Pamatlēmumu par noteiktu rasisma un ksenofobijas formu un izpausmju apkarošanu, uzraugot un izvērtējot ES noteikumus un instrumentus noziegumos cietušo tiesību aizsardzībai, kā arī pārskatot ES noteikumus par naida runas un naida noziegumu apkarošanu.

Eiropas Komisijai būtu jānodrošina, ka gaidāmā iniciatīva par *SLAPP* piedāvā efektīvu aizsardzību pilsoniskās sabiedrības organizācijām un cilvēktiesību aizstāvjiem pret juridisku aizskaršanu. Šāda aizsardzība varētu ietvert vienotas procesuālās garantijas pret ļaunprātīgām tiesas prāvām, noteikumus, kas aizliedz neslavas celšanu un labvēlīgākās tiesas meklēšanu, kā arī pienākumu sniegt palīdzību un atbalstu *SLAPP* upuriem. Eiropas Komisijai un dalībvalstīm būtu jāizmanto attiecīgie līdzekļi, lai palielinātu tiesu iestāžu un praktiķu izpratni par *SLAPP* prakses negatīvo ietekmi.

Balstoties uz esošā ārējā ES cilvēktiesību aizstāvju mehānisma piemēru protectdefenders.eu, ES varētu apsvērt iespēju sniegt atbilstošu finansiālu atbalstu līdzīga uzraudzības mehānisma izveidei un uzturēšanai ES, kas ļautu pilsoniskās sabiedrības organizācijām un cilvēktiesību aizstāvjiem ziņot par uzbrukumiem, reģistrēt brīdinājumus, iezīmēt tendences un sniegt savlaicīgu un mērķtiecīgu atbalstu cietušajiem.

Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka noziegumi, kas izdarīti pret PSO un cilvēktiesību aizstāvjiem, tiek pienācīgi reģistrēti, izmeklēti un tiek nodrošināta saukšana pie atbildības, tostarp attiecīgā gadījumā saskaņā ar piemērojamiem noteikumiem par naida noziegumiem. Politikā un politikas veidotāji varētu palīdzēt veidot pozitīvu vēstījumu par pilsonisko sabiedrību un uzsvērt tās nozīmīgo lomu, izvairoties no paziņojumiem, kas varētu veicināt naidīgu attieksmi pret PSO un cilvēktiesību aizstāvjiem un negatīvi ietekmēt viņu darbu cilvēktiesību jomā.

Dalībvalstīm būtu jāatturas no kriminālatbildības noteikšanas vai līdzīgu juridisku darbību veikšanas, kas kavē PSO darbību saistībā ar humāno palīdzību patvēruma meklētājiem un citiem migrantiem, kā arī meklēšanas un glābšanas darbu laikā jūrā.

Īpaši cieš tās organizācijas un cilvēktiesību aizstāvji, kuri strādā ar minoritāšu grupām, bēgļiem un citiem migrantiem, kā arī tie, kuri cīnās pret rasismu, tie, kuri strādā sieviešu tiesību un seksuālās un reprodūktīvās veselības tiesību, kā arī LGBTI tiesību jomā. Drošas vides trūkums pilsoniskās sabiedrības organizācijām savu funkciju veikšanai var potenciāli ietekmēt attiecīgo ES stratēģiju īstenošanu. Tajā pašā laikā pierādījumi liecina, ka pilsoniskās sabiedrības darbība joprojām tiek uzskatīta par noziedzīgu un pret to turpina vērst tiesiskas darbības, jo īpaši saistībā ar meklēšanu un glābšanu (*SAR*) jūrā un humāno palīdzību tiem, kam tā ir nepieciešama, atrodoties kustībā.

Tiek atzīmēta arī juridiska un administratīva aizskaršana, jo īpaši izmantojot ļaunprātīgu saukšanu pie atbildības un stratēģisku tiesvedību pret sabiedrības līdzdalību (*SLAPP*). Eiropas Komisija savā Eiropas Demokrātijas rīcības plānā paziņoja, ka ir pasūtījusi visaptverošu pētījumu par to, kā *SLAPP* ietekmē uzraudzības iestādes, tostarp pilsoniskās sabiedrības organizācijas un pilsoniskās sabiedrības aktivistus visā ES, un, pamatojoties uz to, ierosinās iniciatīvu *SLAPP* apkarošanai.

FRA darbs pilsoniskās telpas jomā

FRA ir pilnvarota sniegt attiecīgajām ES un tās dalībvalstu iestādēm, struktūrām, birojiem un aģentūrām (kad tās darbojas ES tiesību aktu ietvaros) palīdzību un īpašas zināšanas par pamattiesībām, izmantojot dažādus instrumentus.

Šajā kontekstā FRA ir uzdots sadarboties ar virkni ieinteresēto personu, tostarp nevalstiskām organizācijām un pilsoniskās sabiedrības iestādēm, kas darbojas pamattiesību jomā,^a izmantojot Pamattiesību platformu. Izmantojot šo platformu,^b PSO sniedz noderīgu ieguldījumu un atgriezenisko saiti par aģentūras darbu, par labvēlīgu apstākļu un darbības telpas veidošanu pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kā arī par attiecīgo ES tiesisko un politisko regulējumu pamattiesību jomā.

Pamatojoties uz *Franet*^c veikto pētījumu, FRA 2018. gada ziņojumā par **izaicinājumiem, ar ko saskaras pilsoniskās sabiedrības organizācijas, kas strādā cilvēktiesību jomā ES**, tika norādītas vairākas problēmas, ar kurām pilsoniskā sabiedrība saskaras, piemēram, valdības regulējošā darba aspekti, finansējuma pieejamība, iespējas sniegt ieguldījumu likumdošanas un politikas veidošanas procesā, kā arī aizskaršana un negatīvas runas, kas grauj pilsoniskās sabiedrības darbu.

2020. gadā aģentūra atkārtoti lūdza pētniecības tīklam *Franet* sniegt informāciju par tiesiskajām un politikas norisēm saistībā ar labvēlīgu telpu pilsoniskajai sabiedrībai cilvēktiesību jomā visās ES dalībvalstīs, kā arī kandidātvalstīs Ziemeļmaķedonijā un Serbijā. Informācija aptvēra 2020. gadu.

Turklāt kopš 2018. gada aģentūra katru gadu ir aptaujājusi pilsoniskās sabiedrības dalībniekus, kas piedalās Pamattiesību platformā, par viņu pieredzi. Kopumā 398 PSO, kas nodarbojas ar cilvēktiesībām, no visām 27 ES dalībvalstīm, tostarp 50 ES līmeņa jumta organizācijas, piedalījās tiešsaistes aptaujā par pilsonisko telpu 2020. gadā.^d Šīs organizācijas aktīvi darbojas starptautiskā, ES, valstu vai vietējā līmenī un strādā dažādās jomās, tostarp interešu aizstāvībā, kampaņu un izpratnes veidošanā, pakalpojumu sniegšanā, kopienu iesaistīšanā, cietušo atbalstā, izpētes un datu vākšanas jomā, kā arī tiesvedībā.

Lai apkopotu konkrētākas atbildes par Covid-19 ietekmi, FRA veica papildu tiešsaistes aptauju, kas aptvēra laikposmu no 2020. gada marta līdz novembrim.^e Kopumā atbildes sniedza 177 PSO no visas ES; 35 no tām bija jumta organizācijas, kas darbojas ES līmenī.

Turklāt FRA rīkoja vairākas ekspertu sanāksmes un viedokļu apmaiņu ar attiecīgajām PSO, kas darbojas cilvēktiesību jomā, kā arī ikgadējo Pamattiesību platformas tiešsaistes sanāksmi "Darbs cilvēktiesību jomā sarežģītos laikos: turpmākā virzība" 2021. gada februārī. Šajā sanāksmē, kurā piedalījās vairāk nekā 300 PSO no visas ES, tika sniegta papildinformācija par izaicinājumiem un iespējām, ar kurām pilsoniskās sabiedrības dalībnieki saskaras savā darbā.^f

^a Skat. **Padomes Regulu (EK) Nr. 168/2007** (2007. gada 15. februāris), ar ko izveido Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūru, OV 2007, L 53 (Dibināšanas regula).

^b **Lai iegūtu papildinformāciju par FRA Pamattiesību platformu, skatiet aģentūras īpašo tīmekļa vietni.**

^c **Franet ir aģentūras daudznozaru pētījumu tīkls. To veido līgumslēdzēji katrā ES dalībvalstī, Apvienotajā Karalistē un valstīs, kurām ir novērotāja statuss un kuras pēc pieprasījuma sniedz FRA attiecīgus datus par pamattiesību jautājumiem, lai atvieglotu aģentūras salīdzinošo analīžu veikšanu.**

^d **Skatīt anketu "FRA 2020. gada aptauja par pilsoniskās sabiedrības organizāciju pieredzi, kuras strādā cilvēktiesību jomā ES".**

^e **Skatīt FRA (2021), "Covid ietekme uz pilsoniskās sabiedrības darbu – FRA Pamattiesību platformas aptaujas rezultāti", 2021. gada 24. februāris.**

^f **FRA (2021), Darbs cilvēktiesību jomā sarežģītos laikos: turpmākā virzība – FRA Pamattiesību platformas 2021. gada sanāksmes ziņojums.**

JŪSU PAMATTIESĪBU VEICINĀŠANA UN AIZSARDZĪBA VISĀ ES —

Pilnu ziņojumu skatiet:
<https://fra.europa.eu/en/publication/2021/civic-space-challenges>

PLAŠĀKA INFORMĀCIJA

FRA – EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Vīne – Austrija

Tālr. +43 158030-0 – Fakss +43 158030-699

fra.europa.eu

 facebook.com/fundamentalrights

 linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

 twitter.com/EURightsAgency

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs